

DEĞİŞEN İŞÇİ SINIFI VE MARKSİZM

'Yeni Orta Sınıf' Ve Sosyalist Siyaset

Marksizmin temel bir özelliği siyaseti sınıf mücadelesi ışığında kavramasıdır. Marks ve Engels 1879'da şöyle yazmışlardır:

Hemen hemen kırk yıldır sınıf mücadelesinin tarihin en doğrudan itici gücü olduğunu, ve özellikle de proletarya ile burjuvazi arasında süren sınıf mücadelesinin modern toplumsal devrimin büyük kaldıracı olduğunu vurguladık.¹

Bilindiği gibi, *Kapital* 3'ün sınıflar üzerine olan son bölümü bitirilmemiştir. Yine de, Marks'ın sınıf teorisinin genel doğrultusu yeterince açıktır. Marks'ın çıkış noktası, "karşılığı ödenmemiş artı-emeğin doğrudan üreticilerden alındığı özgül ekonomik biçim"dir.² Başka bir deyişle, sınıflar, sözkonusu toplumu oluşturan sömürge üretim ilişkileri temelinde tanımlanmaktadır.

Bu üretim ilişkileri, Marks'a göre, üretim araçlarının dağılımına dayanır. Şöyle ki, sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkinin temelini 'dağılım' oluşturur; bu, "tüketim mallarının sıradan dağılımı anlamındaki değil, bir tarafta toplanmış maddi faktörler ile öbür tarafta emek-gücünün oluşturduğu üretim unsurlarının dağılımı anlamında bir dağılımdır."³ Üretim araçlarının dağılımı "üretim bütünü karakterini ve bütünü hareketini belirler".⁴ Doğrudan üreticilerden artı-emeğin alınışının özgül biçimi buna bağlıdır.

Bundan çıkan sonuç, bir bireyin sınıfsal konumunun o bireyin üretim araçları ile arasındaki ilişkiye bağlı olduğudur. Kapitalist üretim araçlarına sahiptir, işçi ise sahip değildir; bu, ikisinin sınıfsal konumlarını belirler. Böyle kavrandığında sınıf *nesnel*dir: üretim ilişkileri içinde şekillenir, bireylerin bilincinden doğmaz ve hatta, bu bilinçle çelişiyor bile olabilir. Ayrıca, Marks için sınıf toplumsal bir ilişkidir. Sınıf, bireylerin yaptıkları işten (sosyologların 'meslek' dedikleri) ziyade, yaptıkları işin, üretim sürecinde bir grubun diğer grubu sömürdüğü çelişkili ilişkinin neresine oturduğuyula ilgilidir. Son olarak, Marks'ın modeli 'ikili' bir modeldir. İki sınıf birbirleriyle her üretim tarzında sömürücü ve sömürülen olarak (efendi ve köle, toprak ağası ve köylü, kapitalist ve işçi olarak) karşılaşırlar.⁵

Demek ki, Marks'a göre sınıf, "sömürünün toplumsal bir yapıda yansıma tarzı"dır.⁶ Böylesi bir modelde karşılaşılabilecek problem ise iki kutuplu sömürü ilişkisine ilk bakışta uymayan toplumsal katmanların varlığıdır.

Küçük ölçekli sermaye sahiplerinin oluşturduğu klasik küçük burjuvazi bu konuda fazla bir güçlük çıkarmaz, çünkü ekonomik açıdan büyük sermayeye bağlı asalak bir grup olarak, toplumsal ve siyasi anlamda burjuvazi ile proletarya arasında kalmış grup olarak görülebilir.⁷ Daha ciddi bir sorun, bu yüzyılda beyaz yakalılar toplam işgücü içinde oluşturduğu oranın müthiş ölçüde büyümesinden kaynaklanır. Tablo I'de görüldüğü gibi, kol işçileri (ustabaşılar dışta bırakılırsa) günümüzde İngiltere'de tam gün çalışanların yarısından azını meydana getirmektedir. Diğer ileri kapitalist ülkeler için de benzer veriler sunmak mümkündür (bkz. Tablo II).

TABLO I⁸

Tam gün çalışanların meslek dağılımı (%) (New Earnings Survey, 1979)

	Erkek	Kadın	Toplam
Serbest meslekler	15,7	20,2	17,1
Menejerler ve idareciler	16,4	4,5	12,7
Saticılar, sınıflandırılmamış		0,6	0,2
Büro çalışanları	5,9	38,7	16,0
Ustabaşılar	6,9	3,8	5,9
Vasıflı kol işçileri	19,2	4,2	14,7
Yarı vasıflı kol işçileri	19,1	16,3	18,2
Vasıfsız kol işçileri	4,7	1,8	3,8
Kol işçileri, sınıflandırılmamış	12,1	9,9	11,4

TABLO II⁹

Çeşitli ülkelerde işgücünün altıgruba dağılımı (%)

Serbest meslek,	Büro	Satış
-----------------	------	-------

Yıllar	tekniker vb,	İdareciler, Menejerler	çalışanları	Eleman-ları	Çiftçiler	Diğer
Çekoslavakya	1970	19,42,4	7,4	7,0	12,0	51,8
İsveç	1970	19,22,3	17,1	9,0	8,0	44,4
Yeni Zelanda	1976	14,43,4	16,2	10,0	10,2	45,8
ABD	1970	13,87,8	16,8	6,6	2,9	52,1
Kanada	1971	12,44,2	15,6	9,3	6,9	51,6
Fransa	1968	11,42,7	11,7	7,6	15,3	51,3
İngiltere	1971	11,13,7	17,9	9,0	3,0	55,3
SSCB	1970	10,4	11,8	7,0	25,6	45,2
Avustralya	1971	10,16,5	15,6	7,9	7,6	52,3
F, Almanya	1970	9,82,2	17,5	8,9	7,6	54,0
Arjantin	1970	7,51,5	11,4	11,9	14,4	53,3
Japonya	1970	6,63,9	13,8	11,8	18,9	45,0
Brezilya	1970	4,81,7	5,3	7,4	44,0	36,8
Mısır	1966	4,41,6	5,0	5,8	45,6	37,6
Hindistan	1971	2,70,7	3,0	4,2	72,0	17,4

Pek çok burjuva yorumcunun, işçi sınıfının ve sınıf mücadelesinin ölmüş veya ölmekte olduğunu iddia etmek için bu tür kanıtlara sarılmaları şaşırtıcı değildir. Örneğin, *Financial Times*'in bir yazarı, Sosyal Demokrat Parti'nin ortaya çıkışını "sosyolojik bir gelişme olarak, politik sistemin toplumdaki gelişmeyi yakalamaya başlamış olmasının bir örneği olarak" memnurlukla karşılıyor ve şöyle devam ediyordu: "Ortaya çıkan yeni sınıf hem klasik işçi sınıfını hem kapitalistleri sayıca çok geride bırakıyor."¹⁰

Bazı Marksistlerin işçi sınıfını çabucak defterden silmeleri de çok şaşırtıcı değil: Andre Gorz, Rudolph Bahro ve Eric Hobsbawm gibi çeşitli kişilerin tutumları bu doğrultuda olmuştur.¹¹

Bu tür çözümler sınıf sorununa çok yüzeysel bir yaklaşımdan kaynaklanıyor. Olağanüstü derecede heterojen nitelikteki işler (şirket müdürleri, üst düzey kamu görevlileri, öğretmenler, hemşireler, sekreterler) 'beyaz yakalılar' denilen genel bir başlık altında toplanmıştır. Bu grupların ortak yanları, varsa eğer, nedir? Beyaz yakalılar kategorisinin incelenmesi iki temel grup olduğunu ortaya çıkarır. Birincisi, Tablo I'e göre, toplam işgücünün hemen hemen %30'unu oluşturan menejerler, profesyoneller ve idarecilerdir. Sosyolog John Goldthorpe bu çalışanlar grubunun hem büyüklüğünü hem de hızlı genişlemesini vurgulamaktadır: "Yirminci yüzyıl başlarında profesyoneller, idareciler ve menejerler ekonomik bakımdan en gelişkin ülkelerde bile aktif nüfusun yalnızca % 5-10'unu oluştururken, günümüzde Batı toplumlarında genel olarak bu oran %20-25'e çıkmıştır."¹² Üstelik, en azından İngiltere'de, bu genişleme büyük ölçüde savaş sonrası dönemde yoğunlaşmıştır (Tablo III).

Tablo III¹³
Meslek gruplarının dağılımı (%)

	1911	1921	1931	1951	1961	1971
Profesyoneller	4,05	4,53	4,60	6,63	9,00	11,07
İşveren ve menejerler	10,14	10,46	10,36	10,50	10,10	12,43
Büro çalışanları	4,84	6,72	6,97	10,68	12,70	13,90
Ustabaşılar ve işçiler	80,97	78,29	78,07	72,19	68,10	62,60

İkinci temel grup, 1979'da toplam işgücünün %16 kadarını oluşturan büro işçileridir. Tablo III'te görüldüğü gibi, bu çalışanlar kategorisi de çok büyük oranda bu yüzyıl boyunca gelişmiştir. Birinci Dünya Savaşından önce bu kategorinin toplam işgücü içindeki oranı %5'ten azdı.

Bu ikisi çok farklı kategorilerdir. Tablo IV'te görüldüğü gibi, profesyoneller, menejerler ve idarecilerin geliri sürekli olarak ortalamanın çok üstünde olmuştur. Öte yanda, 1971'de İngiltere'de 3.457.000 büro işçisinden %70'i kadındı.¹⁴ Kadın büro işçileri her zaman vasıfsız erkek kol işçilerinden daha az kazanmışlardır. Ayrıca, profesyonel, menejer ve idarecilerin çoğunluğu son derece vasıflı ve genellikle de üniversite mezunu iken, büro işçilerinin yaptıkları iş genelde yarı-vasıflı, tekrara dayalı, sınırlı bir eğitimin yeterli olduğu türden işlerdir.

Tablo IV¹⁵
Meslek gruplarına göre ortalama ücretlerin tüm meslekler ortalamasına oranı (%)

1913-4	1922-4	1935-6	1955-6	1960	1970	1978	Sapma
--------	--------	--------	--------	------	------	------	-------

Profesyoneller								
Üst kademe	405	372	392	290	289	211	209	0.5
Alt kademe	191	204	190	115	120	136	137	0.7
Menejerler vb.	247	307	272	279	263	245	203	0.8
Büro çalışanları	122	116	119	98	97	97	93	0.8
Ustabaşılar	152	171	169	148	144	121	118	0.8
Kol işçileri								
Vasıflı	131	115	121	117	113	104	110	0.8
Yarı-vasıflı	85	80	83	88	83	93	97	1.1
Vasıfsız	78	82	80	82	76	83	86	1.1
Erkekler ortalaması	116	114	115	119	120	123	121	1.0
% ortalama sapma	68	73	70	48	47	35	30	
Kadınlar								
Profesyoneller								
Üst kademe				(218)	(217)	178	169	
Alt kademe	110	137	130	82	86	88	98	0.9
Menejerler vb.	99	102	104	151	142	135	128	1.3
Büro çalışanları	56	68	61	60	61	61	69	1.2
Ustabaşılar	70	98	96	90	86	73	81	1.2
Kol işçileri								
Vasıflı	54	56	53	60	56	49	57	1.1
Yarı-vasıflı	62	63	62	51	48	47	59	1.0
Vasıfsız	35	47	45	43	40	44	57	1.6
Kadınlar ortalaması	62	66	64	60	59	59	68	1.1
% ortalama sapması	31	37	38	67	67	59	43	

Bu grupları aynı genel başlık altında toplamak anlamsızdır. Gerçekte beyaz yakalı iş kategorisi üç ayrı sınıfsal konumu kucaklar. Bir kutupta aslında fiilen kapitalist sınıfın aylıklı üyeleri olan üst düzey menejerler ve idareciler bulunurken, öbür kutupta fiilen işçi sınıfının üyeleri olan beyaz yakalılar vardır. Bu beyaz yakalılar, sadece büro işçilerinin büyük çoğunluğunu değil, 'alt meslekler' denilen grubun da (öğretmenler, hemşireler, teknik ressamlar, laboratuvar teknisyenleri, sosyal görevliler) çoğunluğunu kapsar. Burjuvazi ile proletaryanın arasında, Amerikalı marksist Erik Olin Wright'ın 'çelişkili sınıfsal konumları'na sahip diye tanımladığı türden profesyoneller, menejerler ve idareciler bulunur. Emek-güçlerini satarak yaşayan, ama üretim sürecinde sermaye adına işlev gören bu gruba ben 'yeni orta sınıf' adını veriyorum.¹⁶